

'לעבור מקום' - על המשמעויות של מעבר מקום, סוגי מעברים והשלכותיהם מערך שיעור לתלמידי תיכון

תמצית:

בשיעור זה נלמד על סוגי מעברים, נראה באיזה אופן מעבר יכול להיראות כהזדמנות, נגלה כיצד ניתן להמשיך במקום החדש את הקשר למקום הישן, וכיצד ניתן ליצור מחדש קשר למקום אחר.

פתיחה:

נפתח בשמש אסוציאציות למונח 'מעברים'. את המילים שיעלו התלמידים, נכתוב בצבעים שונים או באזורים שונים על הלוח כדי להדגיש מכנים משותפים (למשל: דברים חיוביים/ שליליים/ ביניים, תחומים וכד'). ננסה לנתח את הנקודות שעלו, תוך שימת לב לאמירות ולרגשות חיוביים/ שליליים ולתחומים שבהם מעברים מתקיימים.

לאחר פתיחה זו נשאל את התלמידים אם יש מישהו שעבר פעם 'מקום' (נאפשר תשובות שונות שמתייחסות למעבר מקום במונח הרחב של המילה), ומוכן לשתף אותנו בסיפור שלו. מתוך הסיפורים נדלה עוד תחושות ומחשבות בנוגע למעבר מקום.

ידע:

נספר לתלמידים שהיום הוא 'יום גוש קטיף' במערכת החינוך, ולציון יום זה נעסוק במשמעות מעבר מקום וסוגי מעברים שונים. תכנית ההתנתקות מגוש קטיף יצאה לפועל בחודש אב תשס"ה, 2005, אך יום גוש קטיף נקבע דווקא בחודש שבט, ביום שבו עלה לקרקע היישוב הראשון בגוש קטיף ב-1980. נתאר את החיבור המשמעותי של אנשי גוש קטיף למקום, על כך שהפריחו את השממה והצליחו לגדל גידולים חקלאיים בחולות שאף אחד לא האמין שיצליחו. עם הפינוי מגוש קטיף נאלצו התושבים לעבור בעל כורחם למקום מגורים אחר, לעזוב את הבתים, את חופי הים ואת החממות החקלאיות ולהתמודד עם מעבר לא פשוט. כיום אנשי גוש קטיף מפוזרים ביישובים שונים. חלקם בחרו להישאר יחד עם חבריהם ליישוב מהגוש, וחלקם התפזרו ברחבי הארץ. נסכם ונאמר שיום גוש קטיף מזמין אותנו לעסוק בסוגיה של מעבר מקום בכלל, ובהתמודדות של האנשים עם המעבר בפרט.

נצפה בסרטון של אנשי גוש קטיף המדברים על גוש קטיף והחיים שם בראייה לאחור של 13 שנה. בטרם יצפו בסרטון, נחלק להם דף מלווה לצפייה (מצ"ב) ונבקש מהם למלא אותו תוך כדי צפייה בסרטון נאפשר כמה דקות של שקט לסיום הכתיבה.

לאחר הצפייה נאסוף את הנקודות שהתלמידים רשמו, ונתמקד בנקודות אלה:

1. הקשיים במעבר - מה נשאר מאחור, כיצד התרחש המעבר, הגעגוע.
2. נקודת המבט לאחר 13 שנה על התהליך ועל החיים בגוש קטיף.
3. דרך דיבור על הדמויות נשים לב לנקודות אלה:
דבריה של שרה בהם היא מתייחסת למעבר כתהליך ולא כמעשה של רגע, ומדברת על הקושי בתהליך. בדבריה של נעמי ניתן את הדעת על תחושה שהמקום חסר, שהמעבר השפיע גם על המקום וגם על האנשים.
נשים לב לעזרא שמתאר את המעבר מהמקום באופן שלא מכהה את ההיכרות עימו ואת היכולת לזהות את רגבי האדמה גם לאחר זמן..

כעת, נחלק את התלמידים לקבוצות של ארבעה תלמידים, ולכל קבוצה ניתן סוג של מעבר שבו ידונו ויבצעו משימות:

- מעבר דירה
 - מעבר מקום בכיתה
 - מעבר בית ספר
 - מעבר מגיל ילדות לבגרות
 - מעבר מבית ספר לחיים שאחריו (צבא)
 - מעבר מארץ אחת לארץ אחרת
- המשימות בקבוצות:

1. ערכו רשימה של קשיים במעבר כזה - על מה מוותרים במעבר? מה עלול להיות חסר לאחר המעבר? לו הייתם עוברים מעבר כזה, מה הייתם רוצים לזכור ולקחת אתכם מהמקום שעברתם?
2. לצד רשימה זו כתבו רשימה של ההזדמנויות הנפתחות בעקבות המעבר - מה מתאפשר עכשיו שלא היה קודם? האם החוסר שנוצר, יכול, מסוגל להתמלא?
3. למדו את המקור שלהלן וענו על השאלות שלאחריו:

אגרת רב שרירא גאון, מתוך "סדר החכמים וקורות העתים", אוקספורד, 1888, עמ' 26:

[הו יודעים ד]מעיקרא כד גלו ישראל בגלות יכניה והחרש והמסגר וכמה נביאים עמהם אייתינהו לנהרדעא, ובנו [התם] יכניה מלך יהודה וסיעתו [בין] כנישתא ויסדוה באבנים ובעפר שהביאו עמהם מבית המקדש, לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, וקריוה [להוא בי כנישתא בי כנישתא ד]שף ויטיב [וההיא בנהרדעא]. כלומר שנסע בית המקדש וישב כאן. והות שכינתא עמהון כדאמרין בבבל היכא שריא שכינה רב אמר בכנישתא דהוצל ושמואל אמר בכנישתא דשף ויטיב. ולא תימא הכא ולא הכא אלא [אימא] זמנין הכא וזמנין הכא. אמר אביי תיתי לי דכי מרחקנא פרסה התם מצלינא.

תרגום והשלמות:

היו יודעים שבתחילה, כאשר גלו ישראל בגלות יכניה והחרש והמסגר וכמה נביאים עמהם, הביאום לנהרדעא. ובנו יכניה מלך יהודה ואנשיו בית כנסת ויסדוהו מאבנים ועפר שהביאום עמהם מבית המקדש, כדי לקיים את הפסוק "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו", וקראו לאותו בית כנסת "בית הכנסת שנעקר וישב בנהרדעא", כלומר שנסע בית המקדש וישב כאן. והייתה השכינה עמהם, כמו שנאמר במסכת מגילה היכן בבבל מצויה השכינה? רב אמר בבית הכנסת בהוצל ושמואל אמר בבית הכנסת שנעקר וישב בנהרדעא. ואל תאמר כאן ולא כאן, אלא לפעמים כאן ולפעמים כאן. אמר אביי: 'תיתי לי שכאשר הייתי מרוחק פרסה משם הייתי בא לשם להתפלל'.

[מתוך אתר מדרשת - <https://midreshet.org.il/PageView.aspx?id=803>]

- בקטע מתוארת בניית בית כנסת בבבל שנבנה כזיכרון לבית המקדש. כיצד מכונה בית הכנסת? למה הוא מכונה כך? מה השם מסמל?
 - מאילו חומרים נבנה בית הכנסת הזה? מדוע לדעתכם?
 - גלות היא מעבר קשה; מעבר שלא נעשה מרצון, ולרוב מלווה בתחושות קשות. עם זאת, בניית בית הכנסת אפשרה לגולים מקום להיאחזות בקשר עם המקום שעזבו. מה הדרך שבה בחרו לקשור עצמם למקום שגלו ממנו?
 - מספרים שגלתה שכינה עמהם. מה לדעתכם המשמעות של השכינה השורה בבית הכנסת שנבנה בגלות?
 - 4. חזרו לסוג המעבר שקיבלתם כקבוצה. מה לדעתכם ירצה לזכור העובר? הציעו שלוש דרכים לקחת את הזיכרון ולחבר את העבר להווה ומכאן גם לעתיד.
- שיתוף במליאה - אילו דרכים יסייעו לאדם המבצע מעבר, לקחת את הזיכרונות ולחברם למקום החדש ואף להיבנות מהם הלאה.

הפנמה - תערוכת תמונות:

נצפה בנאומה המפורסם של מרים פרץ בעת קבלת פרס ישראל בשנת תשע"ח. בסרטון מתארת מרים את הילדות במרוקו ואת המעבר לארץ ישראל. נתמקד בדקות 2-4, שם מתארת מרים את הילדות במרוקו ואת רגעי העלייה לארץ. קטע זה מתאר מעבר מבחירה, אך מלווה בקשיים רבים. לאחר שמיעת דבריה של מרים נדון עם התלמידים בשאלות אלה: מהי הדרך שבה בחרה מרים לבצע את המעבר; כיצד היא קושרת את העבר לעתיד; מה אני לומד מזה לחיים שלי. נדבר עם התלמידים על מעבר קרוב הצפוי להם - מילדות לבגרות/ מבית ספר לחיים - ונבקש מכל תלמיד לכתוב לעצמו בחמישה משפטים 'צידה לדרך' בנושא מעברים, פתק שישמור לעצמו, וכשיגיע מעבר כלשהו, יוכל להוציא אותו ולהסתייע בו במעבר.